

Szabó Z.: Linné legritkább nyomtatványa, vonatkozásban a „Seseli elatum“ nomenklaturájával.

Néhai Flatt Károly, a kiváló Linné-kutató az 1896. évben Linnének egy ritka nyomtatványát fedezte fel.¹ Az ő birtokában lévő első kiadású Linné „Species Plantarum (1753)“ című művében egy lap kétszer volt megtalálható, még pedig a 89—90. oldal. Ez a két példány azonban nem volt megegyező, miből Flatt azt következtette, hogy Linné a már kinyomatott 89—90. oldalt a *Guerczia* génusz hibás közlése miatt megsemmisítette, helyette új lapot nyomtatott több helyesbitéssel és betoldással (a *Minuartia* génusznál). A régi helytelen és megsemmisített lap helyébe az újonnan nyomtatottat ragasztatta be, és ezzel került a Species Plantarum első kiadása forgalomba. Alig hogy Flatt tudósítása megjelent, Gareke² is hírül adja, hogy az ő példányában is megvan mindkét, a régi és az új 89—90. oldal, sőt a 259—260. oldal is kétszer van meg, s ez sem egyező. Gareke arra az eredményre jut fejtegetésében, hogy Linné a Species plantarum második kötetének megjelenésekor (1753. augusztus) csatolta a két javított lapot a második kötethez. Így azt pótlólag cserélték fel egyesek a régi lapokkal. Hulth³ Linné munkáinak felsorolásánál megemlékezik szintén e bibliográfiai érdekességről, megjegyezvén: „Dans la plupart des exemplaires des Species plantarum, des cartons de deux pages chacun ont été mis à la place des pages 89—90 et 259—260“, hasonlóképen Junk⁴ is, a ki azonban lebecsüli a két megsemmisített lap értékét, s nem tartja azokat oly nagy ritkaságnak, mint Flatt. Újabban még egy harmadik, kieserült lapról, a 75—76-ikról is értesít.⁵

Mindezek megemlítését a miatt tartom érdemesnek, mert kiderült, hogy a budapesti tudományegyetemi növénytan-intézet és növénykert könyvtárának birtokában levő Linné Species plantarum-ában szintén fellelhető úgy a régi, megsemmisített, valamint az újonnyomatott 89—90. és 259—260. oldal. Az említett könyvtár példányában, az első kötet címlapja, ajánlása és az előszó összesen három lapja után a 259—260-ik, és a 89—90-ik újonnan nyomott lapok következnek. Ezek után ismét az előszó folytatódik. A kötet belsejében pedig megvan úgy a 89—90-ik, valamint 259—260-ik lap. Az a körülmény, hogy az újonnan nyomott lapok olyan papíron vannak nyomva, miútt az előszó és azzal együtt fekszenek, támogatja Gareke nézetét, a ki szerint Linné a Species plantarum második kötetének megjelené-

¹ Karl v. Flatt, Das seltenste typographische Product Linné's. Separat-Abdr. aus „Botan. Zentralblatt“ Band LXVI. 1896.

² Zwei Ersatzblätter in Linné's Species plantarum ed. 1. in „Botan. Zentralblatt“ Bd. LXVII. Cassel 1896.

³ Hulth, Bibliographia Linnaeana, Partie 1, Livraison 1. Uppsala 1907. p. 89.

⁴ Junk, Carl v. Linné und seine Bedeutung für die Bibliographie, Berlin 1907. p. 18.

⁵ Junk, Linné's Species plant. Ed. princeps und ihre Varianten mit Beschreibung einer neuen. Berlin, 1907.

sével együtt küldte szét az előszót és az újonnan nyomtatott lapokat. Bizonyos azonban az is, hogy Linné a nyomtatott példányok nagy részében, a melyeknél a két kötet egyszerre küldetett szét, kicseréltette a régi oldalakat az újakkal. Ezt bizonyítja az a körülmény, hogy a megsemmisítettnek jelzett oldalak alig néhány példányban vannak meg, továbbá, hogy az irodalom mindenütt az újonnan nyomtatott oldalakra hivatkozik. Így a megsemmisített 89. oldalon szereplő *Guerezia* génuszról nem tud a florisztikai irodalom, de mindenütt az újon nyomott 90. oldal *Queria* génuszára történik hivatkozás. Hasonlóképen az *Impratoria Ostruthium* L. mindenütt „Spec. plant. ed 1. p. 259“ hangzású idézettel szerepel, holott ez a génusz csak az újon nyomott oldalon van meg, a megsemmisítetten hiányzik, a hol is a *Seseli* génusznak van egygyel több faja, mint az újon. (*Seseli elatius*, régi 260. oldal.) Mindezekből következik, hogy Linné műve mégis akkor került forgalomba és akkor terjedt csak el, a mikor már mind a két kötet megjelent és az említett oldalak már ki voltak cserélve. Csak néhány példány lehet olyan, a melyben a megsemmisített oldalak is benn vannak. Ezekről valószínű, hogy hamarabb küldettek szét, mielőtt a 2. kötet megjelent volna.

Garcke ama megjegyzésére vonatkozólag, hogy a megsemmisített 260. oldal *Seseli elatius*-a, a melyet Linné az újonnan nyomtatott 260. oldalról elhagyott, azonos a Spec. plant. 2. kiadásának *Seseli elatum*-ával, meg kell jegyezmem, hogy ez csak részben állhat meg. Linné maga sem volt e növényvel tisztában, a mint a két diagnosis és a synonymok egybevetéséből kitűnik.

Seseli elatius L.

Spec. plant. 1 régi nyomás 260. old.

4. *Seseli petiolis rameis membranaceis oblongis integris, foliolis binatis ternatisque. Guett. Stamp. 1. p. 64. Dalib. paris. 92.*

Foeniculum sylvestre elatius, ferulae folio longiore Tournef. inst. 311. Vaill. paris. 54. Sauv. monsp. 256.

Apium montanum, folio tenuiore, Bauh. pin. 153.

Habitat in Gallia. 4

Seseli elatum L.

Spec. plant. ed. 2. 376 old.

12. *Seseli caule elongato geniculis callosis, foliis duplicato-pinnatis: pinnis lanceolato-linearibus distantibus. Daucus montanus, folio foeniculi longiore. Magn. monsp. 294.*

Apium montanum, folio tenuiore. Bauh. pin. 153.

Habitat in Austria, Gallia.

Caulis (ex Horto) humanae altitudinis, laevis, geniculis callosis albidis. Foliola glauca, lineari lanceolata; ad radicem majora; in caule pauca, laxiora. Umbellae respectu plantae paucioribus radiis et parvae. Flores albi.

Egy kis utánjárással könnyen rájöhethünk arra, hogy Garcke állítása nem egészen helyes, továbbá, hogy mi vitte Linnét a „*Seseli elatius*“ kihagyására, ha összehasonlítjuk a megsemmisített oldal *Seseli elatius* diagnosisát és synonymjait a többi rokon *Seseli* diagnosisokkal, a melyeket Linné ugyanazon a két 259—260. oldalon publikált.

Így mindjárt a diagnosis első sorai: „*Seseli petiolis rameis membranaceis oblongis integris, foliolis binatis ternatisque. Guett.*

stamp. I. p. 64.“ majdnem szóról-szóra megvan úgy a megsemmisített, mint az újonnan írt 260. oldalon a *Seseli glaucum* diagnosisában: „*Seseli petiolis ramiferis membranaceis oblongis integris: foliis singularibus binatisque. Guett. stamp. 64.*“ A *Seseli elatius*-nál még erre következő „*Dalib. paris. 92*“ pedig megtalálható az ugyanazon az oldalon igen hasonló diagnosisú: („*Seseli petiolis ramiferis membranaceis oblongis integris, foliis caulinis angustissimis*“) *Seseli montanum* vezető idézetei között. E szerint Linné-nek feltűnt a kinyomtatás után, hogy a „*Seseli elatius*“ névvel olyan növényeket foglalt össze, a melyeket már egyrészt mint „*Seseli glaucum*“-ot, másrészt mint „*Seseli montanum*“-ot leírt, tehát a törlés feltétlenül szükségessé vált.

A fentebb közölt „*Seseli elatius*“ diagnosis-másolatban azonban még két synonym van. Ezeket Linné még felhasználta későbbi leírásaiban. Így az „*Apium montanum folio tenuiore Bauh. pin. 153*“-at megtaláljuk a *Spec. plant. ed. 2. p. 375.* között *Seseli elatum* synonymjai között. Ez a *Seseli elatum* pedig a két diagnosis egybevetése után semmiesetre sem egyezik a *Seseli elatius*-sal! Az előbb említett és a *Seseli glaucum*-mal és *Seseli montanum*-mal közös synonym-idézetek pedig a *Seseli elatum*-nál hiányzanak, hanem ezek helyett egy új idézet van és pedig a „*Daucus montanus, folio foeniculi longiore. Magn. monsp. 294*“. Ez a *Spec. plant. 2.* kiadásában található *Seseli elatum* növény cultivált példa után íródott le, a mint Linné maga is megjegyzi (ex horto). Reichenbach¹ és Koch² ezt a „*Seseli clatum*“-ot a *Seseli glaucum* Jacq. (*Fl. austr. II. (1774) p. 27. t. 44.*) fajjal tartják egyezőnek. Tekintettel arra, hogy Linné cultivált növényről írta diagnosisát, az identifikálás nem bírhat kellő jogosultsággal, különösen azért nem, mert a Linné herbáriumában levő „*Seseli elatum*“ már Bertolini szerint³ sem egyezik meg a *Spec. plant.* második kiadásának leírásával, tehát az identifikáláshoz kellő herbárium alappal nincsen. Legtermészetesebb tehát, ha a *Spec. plant. ed. 2.* *Seseli elatum*-át is teljesen elvetjük.

Nem tehetjük ezt azonban egy immáron harmadik *Seseli elatum*-mal, a melyet Linné még később közölt a *Mantissa plantarum altera generum editionis VI et specierum editionis II. Holmiae 1771* ez. művében a 357. oldalon, a mint következik:

Seseli elatum. Foeniculum sylvestre elatius, ferulae folio longiori. *Vaill. paris. 54.*

Planta Monspeli e loco Magnolii lecta a D. Gouano.

¹ Lásd egyébiránt: Reichenbach *Fl. german. excurs. 467* no 3015; — De Candolle, *Prodr. IV. p. 146* no. 12; — Linné—Willdenow, *Spec. plant. Tom. I. pars. II. p. 1463.* no. 15.; — Neilreich, *Aufzählung der in Ungarn. etc. p. 211. n. 5. S. glaucum* L.; — Die Vegetationsverh. v. Croatien p. 150 n. 3. *S. Gouani*; — Simonkai, *Erdély ed. fl. p. 258.* no 812. *Seseli osseum* Crantz. — Willk. et Lange. *Prodr. hisp. III. p. 60. no. 3063.*

² *Synops. fl. germ. ed. 3. p. 253.*

³ Bertolini, *Fl. ital. vol. III. (1837) 323—324. old.*

Caulis sesquipedalis, crassitie pennae columbinae, subdichotomus : ramis divaricatis : summis angustissimus.

Folia supradecomposita (superiora tantum ternata); *Foliola* linearia, crassitie setae aequinae, pollicaria, teretia.

Umbellae 3 fidae. *Umbellulae* confertae suboctoflorae, albae.

Involucella minutissima. *Semina* tuberculata.

Ebben a leírásban jelentkezik ismét a törölt *Seseli elatius* synonymjai közül a „*Foeniculum sylvestre elatius, ferulae folio longiori. Vaill. paris. 54.*“ A diagnosis azonban úgy a *Seseli elatius*, valamint a *Seseli elatum* L. Sp. pl. ed. 2-vel ellenkezik (*Species ed. 2: folia glauca, lineari lanceolata; Mantissa: folia linearia, crassitie setae aequinae; Species ed. 2: caulis humanae altitudinis. Mantissa: caulis sesquipedalis*). Megjegyzi azonban Linné, hogy a növény, a melyet itt a Mantissában leírt „*Monspelii e loco Magnolii lecta a D. Gouano*“. Láttuk, hogy a Spec. plant. ed. 2. *Seseli elatum*-ánál éppen a „*Magn. monsp. 294*“ idézet szerepel, pedig a Guano által ugyanonnan küldött növény nem felel meg Linné Species 2-beli diagnosisának, miért is ő ezt a Mantissában újra leírta, de megint csak *Seseli elatum* név alatt. Ennek a növénynek kell Linné herbáriumában *Seseli elatum* néven bennfoglaltatnia.

Ha el is vetjük a Spec. pl. 1. megsemmisített oldalának *Seseli elatius*-át és a Spec. pl. 2. 375. oldalának *Seseli elatum*-át, de meg kell tartanunk a Mantissa *Seseli elatum*-át, a melyet Gouani le is rajzolt (az *Illustrationes* (1773) 16. t. 8) és a melyet Koch (*Synopsis*isában (ed. 1. 1838) p. 294) *Seseli Gouani*-nak nevezett el. A *Seseli Gouani* Koch név (1838) előtt prioritással bír a *Seseli elatum* Linné (Mantissa II. 1771 non Spec. pl. ed. 2. p. 375).

Megemlítem egyúttal, hogy a régi kiadás 260. megsemmisített oldaláról nemcsak a *Seseli elatius*-t törölte Linné, hanem törölte a (még szintén tisztázandó) *Seseli glaucum*-ra vonatkozó rész utolsó: „*Involucelorum foliola saepius coadunata sunt*“ hangzású sorát is.

E szerint a *Seseli elatius* törlése nem az *Imperatoria* beszurása kedvéért történt — mert elvégre Linné előtt valószínűleg egyik növény csak oly becses volt, mint a másik —, hanem egy kellemetlen hiba kijavítása kedvéért.

A *Species plantarum* első kiadásának megsemmisített oldalai tehát a fentebbiek szerint bizonyos érdeklődésre számíthatnak. Értéktükből csak az a körülmény von le sokat, hogy mai nap már úgyszólván közönségesebbek lesznek, mint a helyettük készített új szövegű oldalak. Junk bibliográfus és könyvkiadó ugyanis az 1907. évben kiadta a Linné Spec. plant. ed. 1. kiadásának fotografikus úton előállított facsimiléjét. A facsimile készítéséhez pedig éppen olyan példányt használt, a melyben az első nyomású, hibás oldalak voltak benne, az új nyomásúak pedig nem.¹ Így az a helyzet áll elő, hogy a facsimile

¹ Junk, Linné's Spec. plant. Edit. princeps und Ihre Varianten cz. röpiratában (5. old.) megjegyzi, hogy „véletlenül“ történt ez az eset. Ebben a röpiratában különben az összes kétkiadású oldalak jó reprodukcióban találhatók meg.

kiadás 89—90. oldala és 259—260. oldala a nem használható, Linné által megsemmisítendőnek ítélt szöveget tartalmazza. A 89. oldalon a *Minuartia* génusznak egy faja van csak meg (a *hispanica*), az elfogadott és elterjedt oldalon pedig három fajjal (*dichotoma*, *campestris*, *montana*) szerepel. A facsimilében a Linné által visszavont *Guerezia* génusz név szerepel a helyesebb *Queria* helyett, a mely előbbi természetesen a facsimile indexében sincs meg. Hasonlóképpen ugyanebből az okból az *Imperatoria Ostruthium* hiányzik a facsimiléből, bár az Index a 259. oldalra utal. A rövidéletű *Seseli clatius* pedig megörökítettett a facsimile 260. oldalán, a nélkül, hogy az irodalom és florisztika ezideig tudomást vett volna róla.

Blattny T.: A Syringa Josikaea Jacq. elterjedéséhez.

A „magyar orgona“ elterjedése nyugati határának, az erdészeti növényföldrajzi megfigyelések alapján¹ az Ung-folyót tartjuk. Ung- és beregmegyei termőhelyeit megtaláltam, az erdélyi hegyekben való előjöveteleiről is vannak adataink. Növénygeográfiai kutatásaink folyamán nemcsak az Ung keleti, hanem nyugati vízkörnyékét is átkutattuk, de a legnyugatabbra eső lelőhelyeként, csak a *kispásztlyi völgyet* jelölhettük meg.

A magassági elterjedés határaival foglalkozva inkább, megemlíttem, hogy a *Lyutta* völgyén a legalacsonyabb termőhelye 305 méter (*Sóhát*), a legmagasabb pedig a *Lyutta* mellékpatatakát képező *Bisztricza-völgy* középső szakaszán, 568 méter magasságban van. (Nagyon különös, hogy Pax (II. 211. l.) nem hajlandó elfogadni az Erdőskárpátokban észlelt adatok helyességét. Ungban ugyan nem járt Pax de a Stoj vegetációjának tanulmányozása alkalmával legalább a Vicsa-völgyi előjövetelekről igen könnyen szerezhetett volna meggyőződést.²

A Bihar-hegységben legmagasabban fekvő termőhelye, *Szkerisora* határában, a „*Riu albu*“ völgy (mésztalajon); 926 méternél. A Nagy-Aranyos-völgyén tenyészetének felső határa 849 méter.

¹ E kutatások a földmívelési kormány megbízásából Fekete Lajos miniszteri tanácsos, nyug. főiskolai tanár vezetése alatt végeztetnek.

(Szerk.)

² Ez adatokkal kapcsolatban l. Thaisz L. cikkét Magyar Botanikai Lapok, 1909, 213. old.

(Szerk.)